

مقایسه سبک تربیتی و الگو پذیری از شهدا در جوانان آشنا با رفتار و سیره ی شهدا و نا آشنا در شهرستان دزفول

رقیه راهداری ده ایجی^۱، ابراهیم جلالی^۲

^۱ کارشناس ارشد روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا دانشگاه پیام نور بروجرد (نویسنده مسئول)

^۲ کارشناس ارشد روانشناسی اسلامی گرایش مثبت گرا دانشگاه پیام نور اهواز

چکیده

در هر جامعه ای ارزش هایی ریشه دارند که بنیاد آن جامعه را می سازند و در جامعه ما نیز ایثار و شهادت و الگو گیری از شهدا از جمله ارزش ها است که ریشه در صدر دین مبین اسلام دارد. از این رو در این مقاله به دنبال مقایسه سبک تربیتی و الگو پذیری از شهدا در جوانان آشنا با سیره و رفتار شهدا و نا آشنا با شهدا می باشیم. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی می باشد و ابزار پژوهش مصاحبه فردی است. جامعه آماری برای مصاحبه ۲۰ نفر از جوانان شهرستان دزفول در سال ۱۴۰۰ (۱۰ نفر با الگو های رفتاری تربیتی... شهدا از طریق رسانه ها، همراه بودن با کاروان های راهیان نور و منطقه های جنگی مطالعه وصیت نامه ی شهدا... آشنا هستند و ۱۰ نفر دیگر از جامعه هدف با این الگو ها از شهدا آشنا نیستند) می باشد. نتیجه نشان داد که: اگر جوانان با الگوهای تربیتی و رفتاری شهدا و اهداف شان آشنا باشند می توانند الگوپذیران خوبی در عرصه های مختلف از شهدا باشند.

واژه های کلیدی: تربیت، شهدا، الگوپذیری، جوانان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه:

آمار شهدای کشور در هشت سال دفاع مقدس تا پایان جنگ تحمیلی نشان می دهد که جوانان زیادی به مقام والای شهادت رسیده، بنابراین شهدا و سیره ی آن ها می توانند الگوی مناسبی برای جوانان این مرز و بوم باشند. ضروری است موضوع ایثار و شهادت بسیار حائز اهمیت می باشد تا به آنجا که تحت عنوان یک امر دینی و مقدس لحاظ می شود. شهدا بالگو گیری از آیه ی شریفه ی (لقد کان لکم رسول الله اسوه الحسنه) خود به عنوان الگوی برتر تربیت دینی و اخلاق در تاریخ اسلام به شمار می روند. در این سال های اخیر نیز، شهدای مدافع ملت و حرم بسیاری داشتیم که باز به الگو پذیری تاکید داشتند وصیت نامه های شهدا می توانند حاوی درس های بزرگی برای همه ی اقشار جامعه خصوصا جوانان باشند.

از همه ی مردان امت رسول الله می خواهیم فریب فرهنگ و مدهای غربی را نخورید همواره علی ابن ابی طالب امیرالمومنین را الگو و پیشوای خود قرار دهید و از شهدا درس بگیرید. (محسن، حججی ۱۳۹۶).

یکی از بارزترین نمونه های ایثار عاشورا است. در کربلا فداکاری در راه دین خدا و فدا کردن جان در راه امام دیده می شود. در شب عاشورا یاران امام یکایک برخاسته اعلام فداکاری می کنند و می گویند زندگی پس از تو را نمی خواهیم و خود را فدای تومی کنیم. (محمدزاده، مهین ۱۳۸۹).

قسمتی از وصیت یک شهید:

پدر و مادر عزیز برایم نگران نباشید، چرا که من راهم را آگاهانه (شهادت) است انتخاب نمودم و آن جز در راه خدا، فی سبیل الله راه دیگری نیست. (مردانی نوکنده ۱۳۸۹).

برخی از جوانان به دلیل الگوگیری غلط دچار مشکلات فراوانی برای خویش و جامعه می شوند از این رو باید تلاش شود تا شهدا را به عنوان الگوگیری برتر تربیتی دینی و اخلاقی در جامعه به جوانان بیشتر معرفی کرد. از شاخصه های تربیتی شهدا (۱) بصیرت (۲) توکل (۳) اهمیت به واجبات دینی (۴) عفت و حیا (۵) ساده زیستی است. اما امروزه می بینیم از این شاخصه ها عده ای از جوانان فاصله گرفتند و به سمت الگوهای غرب گرایی و مادی گرایی گرایش پیدا کرده اند لذا ضروری تر از هر زمان دیگری باید شهدا را معرفی کرد و بیان اهداف آن ها را به عنوان الگو برای نسل جوان ترویج داد.

تعریف متغیرها

- تربیت

تعریف تربیت: یعنی پروراندن و تادیب و در اصطلاح در معنای شکوفان نمودن استعداد های آدمی با ایجاد زمینه مناسب در جهش مطلوب. (امام خمینی نشر ۱۳۷۴).

-شهادت

-عامل همبستگی اجتماعی: عاشورا، عزاداری، نوحه خوانی امام حسین (ع) و... مفاهیمی هستند که موجب همبستگی شیعیان در طول تاریخ حیاتش به شمار می رود و یک انگیزه قوی جهت همدلی اتحاد و اتفاق در تاریخ مبارزات شیعه شده است و فرهنگ شهادت یکی از عوامل مهم همبستگی اجتماعی محسوب می شود. (حسین زاده، ۱۳۸۳).

تعریف شهادت: شهادت یعنی مجموعه باورها، آگاهی ها، آداب و اعتقادات و اعمالی که موجب وصول انسان به عالی ترین درجه کمال، یعنی مرگ آگاهانه در راه خدا. (علی اکبر، رضوانی، ۱۳۸۵).

-الگوگیری

تعریف الگوگیری: الگوگیری به معنای مدل و گونه و هنجار است. الگو انسان کامل و رشدیافته ای است که لیاقت سرمشق بودن بردیگران را دارد، اطلاق می شود. (کریمی، ۱۳۷۵).

-جوانی

تعریف جوانی:

جوانی که گروه سنی (۱۸ تا ۴۰) سال را در برمی گیرد که افراد اوایل بزرگسالی یک رشته تکالیف مشترک را شامل می شود: ترک کردن خانه ی پدری، تمام کردن تحصیلات، آغاز کردن شغلی تمام وقت، دستیابی به استقلال مالی، برقرار کردن روابط عاطفی و تشکیل دادن خانواده را شامل می شود. (لورابک، ترجمه، سید محمدی، ۱۳۹۰).

بررسی پیشینه

در قرآن کریم آیات فراوانی در خصوص شهادت می باشد که به مواردی اشاره می نمایم:

-وهرکس در راه خدا کشته شود یا فاتح گردید، اجر عظیمی به او عطا خواهیم کرد. (نساء، آیه ۷۴)

-و آنان که در راه خدا کشته شدند، هرگز خداوند اعمالشان را ضایع نمی گرداند، آن ها را هدایت کرده و امورشان را اصلاح می فرماید و در بهشتی که قبلا به آن شناسانده، وارد می کند. (محمد، آیات ۶-۴).

شهادت و ایثار از دیدگاه شهدا:

-((شهادت اگر در کام شیر هم که باشد، من آن را به چنگ خواهیم آورد)).

-((شهادت شربتی است که هرکس توان نوشیدن آن را ندارد، مگر این که در راه حق علیه باطل از تمام قید و بندهای ظاهری اعم از مال و جان و... خود گذشته باشد و بخواهد این همه را در راه حق علیه باطل فدا کند)).

((من این راه مقدس را آگاهانه و عاشقانه انتخاب کردم و حال در جبهه حضور دارم، همان محلی که خون با عقیده پیوندمی خورد و در همان جاست که شهادت میسر می شود و شهادت پلی است که مارابه هدف نهایی می رساند)). (مردانی نوکده، ۱۳۸۹).

-وصیت نامه ی حاج قاسم سلیمانی سراسر درس عبرت والگوگیری می باشد ((پروردگارا تورا سپاس که مرابا بهترین بندگان درهم آمیختی و درک بوسه برگونه های بهشتی آنان واستشمام بوی عطر الهی آنان را، یعنی مجاهدین وشهدای این راه، به من ارزانی داشتی)). (قاسم سلیمانی، ۱۳۹۸).

-در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر انتظار بر فرهنگ ایثار وشهادت انتظار و صبر تاثیر مثبت دارد. جوانان معتقد به انتظار نسبت به بقیه تمایل بیشتری به فرهنگ ایثار وشهادت دارند. (عابدی، ۱۳۸۵).

-پس از بررسی نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوانان ایرانی چنین نتیجه گیری نمودند که شهادت مقوله ای تاثیر گذار در شکل دهی به هویت جوان ایرانی است و بابداز این فرهنگ به نحو شایسته در جهت هویت وتربیت بهره گرفت. (عبدالمالکی وهمکاران، ۱۳۸۹).

-در پژوهشی با عنوان مقایسه دیدگاه جوانان آشنا با فرهنگ ایثار وشهادت با بقیه جوانان نسبت به توانایی خود به این نتیجه رسیدند: جوانانی که به مسئله ایثار وشهادت اعتقاد راسخ تری دارند، نسبت به توانایی های خود دیدگاه جامع تری دارند. و جوانانی که به ایثار وشهادت اعتقاد محکم تری دارند، دارای هویت منسجم تر نسبت به بقیه جوانان هستند. (سلیمانی، ۱۳۸۷).

-در تحقیقی در مورد ترویج فرهنگ ایثار وشهادت به کمک برنامه درسی در دوره ابتدایی، ایثار را در ارتباط با برنامه درسی در دو بعد قابل مطرح می دانند ۱- دستاورد ۲- فرایند. مدعای اصلی مقاله آن است که میتوان امور ارزشی را با آن که امور انتزاعی هستند با رویکرد فرهنگی به شکلی موثر از همان کودکی آموزش داد. (موسیپور، ۱۳۹۱).

-تحقیقی انجام شد که نتیجه ی آن نشان داد که میانگین نگرش فرزندان ایثار گرد در زمینه ی میزان احساس و آمادگی برای رفتار ایثار گرانه وضعیت مطلوب تری نسبت به جوانان عادی دارد و همچنین نشان می دهد که فرزندان ایثار گر نگرش مثبت تری نسبت به عملکرد ایثار گران وشهدا در مقایسه با جوانان عادی دارند. (غیاثوند و دهکریان، ۱۳۸۸).

-در پژوهشی تحت عنوان ثبات بخشی رفتار ایثارگری وعوامل برانگیزاننده آن به این نتیجه رسیدند: رفتار ایثارگری وعوامل برانگیزنده باید فراتر از عوامل مادی و بیرونی عمل کنند. یکی از نکات عمده در آسیب شناسی فرهنگ ایثارگری این است که فقط به عوامل مادی و اقتصادی توجه شده است. (گلاوور و برونیک، ۱۹۷۵).

-در پژوهشی به بررسی میزان احساس محبت واز خود گذشتگی باتوجه به مولفه های ۱- چگونگی یاری رساندن ۲- احساس محبت ۳- از خود گذشتگی ۴- ایثار مشخص شد که دختران بیش از پسران این مولفه هارا در نظر دارند. ومیان زن .مرد تفاوت است. معمولا زنان بیش از مردان در موقعیت هایی به یاری تمایل نشان می دهند که احساس قهرمانی کنند. (دیکسون، ۱۳۹۷).

روش پژوهش و ابزار پژوهش

پژوهش حاضر بارویکرد کیفی می باشد و در رویکرد کیفی تطبیق پاسخ های واقعی در این پژوهش امکان پذیر تر است. ابزار پژوهش مصاحبه فردی.

جامعه آماری

جامعه آماری شامل کلیه جوانان شهرستان دزفول می باشد.

نمونه آماری و روش نمونه گیری

در پژوهش حاضر از روش نمونه گیری در دسترس استفاده شد. به این ترتیب که با ۲۰ جوان از شهرستان دزفول مصاحبه انفرادی شد (۱۰ نفر با الگو های رفتاری تربیتی... شهدا از طریق رسانه ها، همراه بودن با کاروان های راهیان نور و منطقه های جنگی مطالعه وصیت نامه ی شهدا... آشنا هستند و ۱۰ نفر دیگر از جامعه هدف با این الگو ها از شهدا آشنا نیستند) می باشند. ملاک های انتخاب نمونه شامل جنسیت مرد، جوان بودن، حداقل سطح تحصیلات دیپلم بود. در پژوهش حاضر از مصاحبه ی انفرادی استفاده شد و محور اصلی سوالات میزان آشنایی آن ها با الگو های تربیتی... شهدا و به کارگیری آن ها در زندگی بود و سوالات بعدی بر اساس پاسخ های ارایه شده هدایت گردید.

هر مصاحبه حدود ۳۰ تا ۴۵ دقیقه طول کشید. متناسب با پاسخ ها و علاقه ی مشارکت کننده زمان صرف می شد.

مصاحبه در خصوص میزان آشنایی با سیره ی رفتاری شهدا، ارزش های آن ها میزان آشنایی با وصیت نامه های شهدا، تمایل به همراهی با کاروان های راهیان نور و تماشای فیلم با موضوع شهدا، علاقه به الگو گرفتن از شهدا در زمینه های مختلف از جمله ایثار و شهادت، دفاع از وطن، احساس مسولیت در قبال هم وطن و تاثیر شهدا بر سبک زندگی و باورهایشان انجام شد.

اظهارات شرکت کنندگان موافق و آشنا با رفتار و ارزش های شهدا:

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۱ آقا ۳۲ ساله: من وقتی باره و روش شهدا از طرق مختلف مثل مطالعه وصیتنامه ها و غیره آشنا شدم حس رشادت و مردانگی را با تمام وجود درک کردم.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۲ آقا ۳۰ ساله: اگر افکار شهدا نشود راه و روش شان به فراموشی سپرده می شود من به شخصه اهل رفتن به مناطق جنگی با بسیج، و ملاقات با خانواده ی شهدا که از اقوامم می باشند هستن و سعی می کنم الگویم راه و روش شهدا باشد.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۳ آقا ۳۶ ساله: من گذشت، مسولیت پذیری، و صبر را از شهدا و خانواده هایشان آموخته ام و به دیدن مستندات و فیلم هایی در این خصوص علاقه دارم.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۴ آقا ۲۸ ساله: اگر امثال شهید حججی نبود ما هم اکنون این آرامش را نداشتیم من بارها وصیت نامه های شهدا را مطالعه کردم و درس های زیادی از آن ها آموخته ام.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۵۳۰: یادنیای فکری شهدا از طرق مختلف آشنا هستم اگر شهدا نبودند الان کشور ما این شرایط را نداشت. مثل افغانستان وسایر کشورهای تحت سلطه ی بیگانه ها بود.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۶۳۱: من از شنیدن دلآوری های شهدا وخاطرات دوستانشان حس خوبی دریافت می کنم وسعی می کنم حرمت خون شهدا را نگه دارم.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۷۲۶: راه وروش شهدا هارا با کسب آگاهی بیشتر از ارزش هایشان و مطالعه بیشتر در این زمینه ادامه می دهم چون معتقدم شهدا بهترین انسان ها بودند.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۸۳۲: همیشه الگوی من امام حسین وشهدا بودند به هر آنچه در خصوص آن ها ست علاقه دارم مثل زندگینامه هایشان...

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۹۲۵: پدرم جانباز است من می دانم شهادت وایثار یعنی از جان گذشتن، سعی می کنم راه شهدا و پدرم را ادامه دهم چون بالاترین مقام شهادت است.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۰۳۴: من بارها خاطرات شهدا را خوانده ام، با خانواده ه های شهدا ارتباط دارم از راه مقدس شهدا الگو می گیرم واگر نیاز باشد جانم را فدای وطنم می کنم.

اظهارات شرکت کنندگان مخالف و ناآشنا برفتار و ارزش های شهدا:

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۱: من خیلی قبول ندارم واطلاعی درباره ی وصیت نامه ها ی شهدا کسب نکردند، چون معتقدم برای جان خود ارزش قائل نبودند و خود را فدای کسانی کردند که قدر نمی دانستند.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۲: اهل تجسس در خصوص شهدا نیستم وباور دارم شهدای مدافع حرم خود را فدای کشوری دیگر کرده اند.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۳: تاکنون همراه کاروان های راهیان نور نرفته ام ومطالعه ایی در مورد شهدا نداشته ام، معتقدم بعضی ها برای بهشت رفتن این کار را می کنند...

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۴: ارزش های شهدا تک بعدی بود و خانواده ی خود را نادیده گرفتند خیلی از افرادی دهه ی ۶۰ بدون پدر بزرگ شدند باسختی زیاد، علاقه ایی به کسب اطلاعات در خصوص راه وروش شان ندارم.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۵: فیلم ها وبرنامه های شهدا راپیگیر نیستم چون از خانواده ام در این خصوص پیروی می کنم ومعتقدم این موضوعات مرا افسرده می کند.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۶: اطلاعات زیادی در مورد وصیت نامه ها ودنیای فکری شهدا ندارم چون درجهان کنونی از طریق سیاست وجنگ نرم می شود مشکلات راحل کرد ونیازی به قربانی کردن خود نیست.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۷ آقای ۳۳ ساله: خانوادگی اعتقادی به رفتن با کاروان های راهیان نور و جنگ و شهادت نداریم پدر من مهندس است و خدمت امثال پدرم کمتر از شهادت نیست. چه لزومی دارد یک نفر از زندگی و خانواده اش بگذرد تا باشهادت به بهشت برود می تواند بماند و این دنیا را برای خانواده اش تبدیل به بهشت کند...

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۸ آقای ۲۵ ساله: علاقه ایی به تماشای فیلم هایی باموضوع شهادت و جنگ، وصیتنامه ی شهدا... ندارم چون در شرایط بد اقتصادی فعلی فقط فرصت این را دارم که بتوانم با ساعت ها ی طولانی کار مخارج اولیه ی زندگی را تامین کنم.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۹ آقای ۳۶ ساله: اهل کنجکاو ی و مطالعه در خصوص شهدا نیستم چون در زمان فعلی منطق و گفتگو جایگزین جنگ و خونریزی باید باشد.

اظهارات شرکت کننده ی شماره ی ۱۰ آقای ۲۴ ساله: نسل ما باشهدا آشنایی زیادی ندارند و دنبال اهداف دیگری مثل کسب دانش روز، تکنولوژی... هستند.

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان داد که اگر جوانان بالگوهای تربیتی شهدا و اهداف آن ها آشنا شوند، می توان الگو پذیران بزرگی بادرونی کردن ارزش هایی همچون ایثارگری، شهادت، مسولیت پذیری در مقابل میهن ... پرورش دادومی توان این الگوها و اسوه های فرهنگی را به نسل جدید انتقال داد.

پیشنهادهات:

بنابراین در راستای این تحقیق پیشنهاد می شود:

- تلاش در نشر بیشتر خاطرات و وصیت نامه های شهدا.

- ملاقات نوجوانان و جوانان با ایثارگران و جانبازان...

- خانواده ها و سازمان های ملی و تربیتی کشور در الگو دهی به جوانان از سیره ی شهدا و فرهنگ ایثار و شهادت تلاش بیشتری داشته باشند.

- معرفی درست و کامل شهدا و سیره ی رفتاری آن ها از طریق رسانه ها، مدارس، دانشگاه ها.

منابع و مآخذ

- ۱- قرآن کریم
- ۲- تربیت از دیدگاه امام خمینی. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی. (۱۳۷۴). نویسنده زهرا گواهی. صفحه ی ۳ و ۴.
- ۳- حسین زاده، وحید. (۱۳۸۳). فصل نامه فرهنگ عمومی، شماره ی ۳۷، آسیب شناسی ایثار و شهادت، ص ۶.
- ۴- دهخدا، ع. ا. (۱۳۵۲). لغت نامه، ج پنجم، تهران: دانشگاه تهران.
- ۵- دیسکون، آن. (۱۳۷۷). قدرت زن موثرین شگردهای قاطعیت. ترجمه توران تمدن. تهران: نشر البرز.
- ۶- رضوانی، علی اکبر. (۱۳۸۵). فلسفه شهادت، انتشارات هجرت.
- ۷- سلیمانی، ا. (۱۳۸۷). در مقایسه دیدگاه جوانان آشنا با فرهنگ ایثار و شهادت با بقیه ی جوانان نسبت به توانایی های خود. مجموعه مقالات ایثار و شهادت. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۸- سلیمانی، قاسم. (۱۳۹۸). وصیت نامه
- ۹- عابدی، ا. (۱۳۸۵). بررسی تاثیر انتظار بر فرهنگ ایثار و شهادت بین جوانان. تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- ۱۰- غیاثوند، ا. و دیگری (۱۳۸۷). بررسی نگرش جوانان نسبت به عملکرد ایثارگران. فصلنامه بررسی نگرش جوانان نسبت به عملکرد ایثارگران. فصلنامه مطالعات ملی. سال دهم، شماره ۱. ص ۳۱-۴۷.
- ۱۱- کریمی، ی. (۱۳۷۵). روان شناسی اجتماعی تعلیم و تربیت. تهران: نشر ویرایش.
- ۱۲- محمدزاده، م. (۱۳۸۹). مجموعه مقالات علمی- پژوهشی با محوریت ایثار و شهادت. خراسان شمالی: انتشارات جهانی قسمتی از وصایای شهدا.
- ۱۳- لورایرک، ترجمه، سید محمدی، (۱۳۹۰).
- ۱۴- محسن، حججی. (۱۳۹۶). وصیت نامه، شهید، سوریه.
- ۱۵- مردانی نوکنده، م. ح. (۱۳۸۹). نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی هویت جوان ایرانی. نشست علمی نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت بین جوانان. تهران: دانشگاه تربیت معلم.
- ۱۶- موسیویورن، (۱۳۹۱). ترویج فرهنگ ایثار و شهادت به کمک برنامه درسی در دوره ابتدایی فصلنامه تحقیقات فرهنگی: دوره پنجم شماره ۳
- ۱۷- نویدشاهد. پایگاه اطلاع رسانی فرهنگ ایثار و شهادت. اردیبهشت (۱۳۷۹). توصیه به جوانان و نوجوانان در سیمای وصایای شهدای شهرستان آران و بیگدل.